

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ — ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині до системи політико-правових цінностей, вироблених людством упродовж століть, відноситься чимало принципів та вимог, на основі яких має будуватися демократична організація державної влади, що покликана забезпечити ефективне управління державними справами як у центрі, та і на місцевому рівні. Серед таких принципів ключова роль належить фундаментальному принципу конституційного ладу, що виражається насамперед у створенні системи місцевого самоврядування. Ця система є однією з найпоширеніших форм залучення громадян до управління державними справами на локально-регіональному рівні.

Саме такий характер цього державно-правового явища відображений перш за все у преамбулі Європейської Хартії місцевого самоврядування, в якій місцеве самоврядування визначено однією з головних підвалин будь-якого демократичного політичного режиму [1, с. 34].

Крім того, Конституція України, яка, відображаючи прагнення українського народу розвивати та вдосконалювати демократичну, соціальну, правову, незалежну, суверенну державу, також закріпила принцип, згідно з яким в Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування [2, с. 7].

Актуальність вивчення, аналізу та вдосконалення функціонування місцевого самоврядування як фундаментального принципу конституційного ладу України обумовлена складними процесами становлення демократії, форм безпосередньої демократії, неоднозначним становленням до неї держави.

У зв'язку з цим особливе значення має розроблення теоретичних основ становлення, розвитку, легалізації місцевого самоврядування в Україні, що має стати вихідним не лише для галузевих правових досліджень, а й для науково-практичних розробок, що знайдуть своє втілення на рівні нормативно-правової регламентації.

У сучасних умовах місцеве самоврядування регламентується Конституцією України [2], Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [3], Європейською Хартією про місцеве самоврядування 1985 року [4] та іншими нормативно-правовими актами.

Місцеве самоврядування як фундаментальний принцип конституційного ладу України – це один із найважливіших принципів організації і функціонування публічної влади в суспільстві та державі. Сьогодні цей принцип розглядається як необхідний атрибут будь-якого демократичного ладу. В ст. 2 Європейської Хартії місцевого самоврядування проголошується: «Принцип місцевого самоврядування повинен бути визнаний у законодавстві країни і, за можливістю, у Конституції країни» [4].

Водночас варто відзначити, що вперше в Україні принцип визнання місцевого самоврядування був закріплений ще в Конституції УНР 1918 року, хоча її положення так і не були реалізовані. За радянських часів цей принцип рішуче заперечувався, адже він суперечив централізовано-бюрократичному характеру радянської держави.

Нині неухильною запорукою стабільності демократичного конституційного ладу, розвитку та вдосконалення сучасного вітчизняного конституціоналізму в Україні є перспективний розвиток місцевого самоврядування як одного з головних інститутів громадянського суспільства.

Визнання місцевого самоврядування як фундаментального принципу конституційного ладу України – це, перш за все, встановлення цілісної демократичної децентралізованої системи

управління, яка базується на самостійності сучасних територіальних громад, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб при вирішенні всіх питань місцевого значення, а саме віднесення інституту місцевого самоврядування до однієї з основ конституційного ладу України означає неможливість його скасування чи обмеження.

Місцеве самоврядування за своєю природою виступає як спеціальна форма реалізації публічної влади, яка є відмінною як від державної влади, так і від об'єднань громадян, втілює місцеві інтереси територіальних громад в Україні, а місце і роль органів місцевого самоврядування в механізмі стабільного забезпечення демократичного конституційного ладу відзначається, насамперед, їх неухильною здатністю вирішувати чіткі та конкретні завдання на місцевому рівні.

Місцеве самоврядування як фундаментальний принцип конституційного ладу України, як один основоположний елемент інституціоналізації конституційного ладу є одним із елементів неухильного та чіткого механізму реалізації прав сучасної української нації та сучасних національних меншин, адже багатонаціональність в країні вимагає чіткої системної зваженої політики, як на державному, так і на місцевому рівнях. Саме тому виникає загальнодержавна проблема розроблення та впровадження принципів сучасної етнонаціональної політики як важливої складової внутрішньої політики України, основною стратегічною метою якої, з одного боку, є закріплення територіальної цілісності Української держави, а з іншого – задоволення потреб та вимог регіонів з різного роду етнонаціональних питань. Особливе місце в доктринальній концепції має зайняти місцеве самоврядування, яке ґрунтується на системних демократичних виборах самоврядних структур, які можуть взяти на себе основні функції для задоволення політичних, національно-культурних, релігійних, духовних, моральних та інших потреб національних меншин.

Для ефективного розвитку місцевого самоврядування та для правового забезпечення децентралізації державної влади та розширення прав місцевого самоврядування перш за все необхідно прийняти нові Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації», які мають бути

одночасно розроблені та паралельно розглянуті Верховною Радою України та прийняті пакетом, а також ряд інших законів. З метою вирішення колізійних ситуацій у нових Законах «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» необхідно передусім передбачити положення, згідно з якими, всі законодавчі колізії компетенцій між місцевими державними адміністраціями та місцевим самоврядуванням повинні тлумачитися на користь місцевого самоврядування.

Правове забезпечення територіальної організації влади насамперед повинно спиратися на систему соціологічних досліджень та моніторингів на регіональному, районному та місцевому рівнях, також чітке розмежування компетенції між органами місцевого та регіонального самоврядування, а також необхідно визначитися з поняттям регіонального самоврядування, законодавчо його закріпити, визначити роль та значення територіальних громад та територіальних спільнот у системах місцевого і регіонального самоврядування, їх виключні повноваження, розпочати формування нової законодавчої основи місцевого самоврядування через прийняття Муніципального кодексу України (Кодексу місцевого самоврядування) [5].

Таким чином, подальший розвиток місцевого самоврядування як фундаментального принципу конституційного ладу України залежатимуть головним чином від ефективної законотворчої роботи Верховної Ради України, від безпосередньої участі кожного громадянина України, від цілеспрямованої підтримки державою місцевого самоврядування, від активної участі кожного члена територіальної громади.

Список використаної літератури

1. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15 липня 1997 р. *Відомості Верховної ради України*. 1997. № 38.
2. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Європейська Хартія про місцеве самоврядування 1985 р. *Місьцеве та регіональне самоврядування*. 1994. № 1–2 (6–7).

5. Прієшкіна О. В. Конституційний лад України та його роль у становленні та розвитку місцевого самоврядування : автореф. ... д.ю.н. : 12.00.02. Київ, 2009. 24 с.